

DE TEMPEL

TIJDSCHRIFT GEWIJD AAN VRIJE RELIGIE

ONDER LEIDING VAN K. H. NOEST Jr.

OOSTERSCHE EN WESTERSCHE RELIGIE, OCCULTISME,
SPIRITISME, THEOSOFIE, ASTROLOGIE, VRIJMETSSELARIJ,
QABBALAH, ANTHROPOLOGIE, PSYCHICAL RESEARCH,
ROZEKRUISERS-COSMOLOGIE, MYSTIEK, WETENSCHAP,
ARCHITECTUUR, KUNST EN WIJSBEGEERTE. □

JAARGANG
1926

UITGAVE VAN: „DE VRIJ RELIGIEUSE TEMPEL” — AMSTERDAM

JOHAN BORGMAN, HELDERZIEND GENEZER
ALS SCHILDER EN DICHTER

DOOR

J. K. RENSBURG

VOORAF dien ik hier te zeggen, dat ik als leek alleen en als dankbaar patiënt mijn meening terloops kan uiten over zijn methode van helderziend genezen. Ik ben vroeger op sociologisch gebied voor gek verklaard zooals doktoren hem nog kwakzalver noemen, hem, die beweerde den kanker te kunnen genezen, toen zij daar nog niet aan toe waren, wat thans sinds onlangs *begint* te veranderen. Ik wil hier toch even opmerken, dat — toen hij mij eenigen tijd te voren gezegd had den kanker te kunnen genezen — inzichten dienaangaande van hem *naderhand, door de officieele wetenschap beaamd werden*, die *eerst* door medici van het kanker-instituut alhier in een discussie met hem *bestreden* werden. Juist daarom heb ik er een danig plezier in dezen buitengewoon begaafden man van zijden te doen zien, die niet zijn meest bekenden zijn, n.l. van schilder en dichter. Ook als schilder beoordeel ik hem als leek. Als dichter heb ik het recht tegenover hem op te treden als criticus en collega.

In de zaal Heystee, Heerengracht, Amsterdam, was van 31 Mei tot 15 Juni van hem een veertigtal zeestukken geëxposeerd. De pers was niet uitgenoodigd. Hij heeft haar ook niet noodig, want als schilder-dichter verkeert hij in de benijdenswaardige positie door zijn buitengewone occulte en medische gaven van niemand afhankelijk te zijn.

Het is niet mogelijk en ook overbodig alle stukken, die daar hingen, volledig te bespreken. Zij, die ze na de sluiting van de tentoonstelling ten zijnen huize, Prinsengracht 1009, willen zien, kunnen dit doen op Zaterdagmorgen en -middag na voorafgaand verzoek.

Ik begin dan met de twee schilderijen aan den ingang, die ik op stuk van zaken ook toevallig de mooisten vind. Het zijn twee lauwe zeeën op een zomeravond bij ondergaande zon. Vooral die, waarin het violet overweegt, getuigt van een ontzaggelijke rust. Deze kunstenaar moet wel op een of andere wijze heel sterk onder den invloed staan van Neptunes of van de Kreeft. Zulk een heeten avond ziet men ook in (10) *Avondrood* met een geweldig vlamvend licht. Fijn is de grijze zee (12). Treffend heeft hij (13) door het schilderen van een groen kolkje ter zijde de wieling van de golven weten weer te geven. Het parelmoer en violet en grijs (18) van het water is eveneens sterk en *Droomzee* (20) violet en blauw. In 24) *Wolken spel* gaf hij het werken van de lucht vooral boven een grauwe zee. Als de *Grijze Zee* (12), waarvan de golven een bericht schijnen te dragen naar de kust is ook goed de *Blauwgrijze Zee* (25), maar blijder en lichter. In de *Nevelige Maannacht* (12) verbreidt zich over lucht en water een groot zwijgen. (8) *Zonsondergang* als een val der zon in de tropen. (7) *Storm op Komst*, van een bijna

helsche verdonkering. *Middag in Zandvoort* (6) hard-mooi met een donkerbruine somberheid over donkerblauw. *Maannacht* (3) in porcelein-blauw met een fel vonkenspiel op de watervlakte. *Storm-zee* (2) als een aanval van heerscharen, onafzienbare rijen van rossen, aanstormend op een vijand, gezweept door de winden, als wilde ruiters geslingerd op hun ruggen. *Ochtendzee* (1) treft ook door zijn krachtige, lange golfmuren. *Late Dag* (26) van een vertriestend grijs als het grauw van den winter. Daarentegen *Lichte Deining* (27) groen en zomersch. Weer bruin en donker *Schuimgolven te Zandvoort* (29). In *Maanlichtstraling* (31) schijnt Luna een witte planeet als Neptunus, die een baan licht giet over de baren. *Herfststorm* (32) geweldig van beweging met zijn groene golven, die ik voor een realistisch doek hield. Ze zijn echter geschilderd — naar ik toevallig vernam — als fantasie. Reden te meer tot waardeering. *Hemel-poort* (34) in violet met roode wolkjes munt ook onder de anderen uit. *Lentezee* (35) overwegend wit en blauw, onstuimig als de jeugd, terwijl *Omslaande Golven* (36) niet zoozeer doen denken aan een strijd van den oceaan als wel aan een doelloos, verdwaasd golfgejaag. Het zwakst vond ik de twee kleinste doeken *Lichtdoorbraak* en *Lichte Nacht*, wat groezelig en met een gebrek aan stemming, aan gevoel. Merkwaardig vertoont niet één van zijn zeeën ook maar een enkel schip en dat bewijst, dat het geen realistische kunst is, maar dat het hem bovenal om een bepaalde zielsgesteldheid te doen is, uitgedrukt door den eeuwig veranderlijken, den ewig-weibliche Oceanen als middel.

Daardoor is het opvallend, dat maar enkele zijner *Verzen* (Uitg. C. A. J. van Dishoeck, Bussum, 1912) de zee tot onderwerp hebben. Honderd tegen één is het hem onmogelijk, wat hij van de zee zegt in kleur en lijn daarna nog eens tot expressie te brengen in woorden. Als ik het niet wist, zou ik voor mij niet uit één van zijn beide kunst-uitingen kunnen besluiten, dat het producten zijn van een zelfden geest. De bundel opent met zes rondeelen, maar ook verderop komen er veel verzen in voor met herhaling van regels. Aan het begin en het einde hindert dat niet zoozeer, maar als het ook in het midden gebeurt, dwingt dit tot een armoede en éentonigheid van rijm, die op den duur gaan vervelen en zoo vervalt men van kunst tot gekunsteldheid, omdat de expressie te veel gebonden wordt aan bepaalde klanken en de nuanceering wijken moet voor grauwheden.

In het eerste *windt* zich een schaduw om tuin en bleeke bloemen. Dit is onzuiver. Overigens roerend evenals vervolg II en III; IV een gedicht zoo blij

als witte bloemen met groote, gele harten. *Traangeril* in V is mis. *Ziekenzaal* heeft een sterke, kille klank. Van *Ziekte-Stemmingen*: I *De Man en de Vrouw*, klein-huiselijk tafereeltje, II *Nacht-Zee-Zang*, zelfmoord met een sterken slotregel, III *Ziekte* met een wat vaag slot. IV *Kerkgang in Dorp*, korte maar krachtige impressie van een dorp bij avond. *Aan Zee*, I 't *Zee-Lichten*; de eerste strofe wat stug, de rest een grijze avondstemming met een raak slot, II een geslaagd gedicht van *Afvaart van Schepen aan Zee*, maar met een rijmfout: „zwevend” op „leven” en „dreven”. III *Avond aan Zee*, kort gedichtje, waarin „kabbel-zoelgolven-zee” nog een overblijfsel van N. Gids-imitatie. *Donkere Levens*. Hier krijgen we zoal geen socialistisch dan toch wel een sociaal gedeelte. Een occultist als Borgman zou ook in geen geval een socialist of communist van het tegenwoordige, gewone Marxistische soort kunnen zijn, omdat hij — al zou hij het Historisch Materialisme aanvaard hebben — er bij moet aannemen de afhankelijkheid der economische factoren in de ontwikkeling van de Samenleving op hun beurt van de astrologische b.v. van de minima en de maxima der zonnevlekken, vermoedelijk in samenhang daarmee van de kometen en o.m. van den drukkenden invloed van Saturnus en den verheffenden van Jupiter op het zakenleven enz. I *Grijze werker* herinnert aan sommige verzen van mevrouw H. Roland—Holst, maar „kloppen-slagen slaat” is trop de fleurs. Aangrijpende beschrijving van de loonslavernij: II *Mijn leven zwart te zien*, III *Ik leef in wereld* eveneens. IV. *Oude Mannenhuis* onregelmatig van maat, maar even sterk van sentiment. V *Draaiorgel in Fabrieksbuurt* doet mij denken aan een schilderij van F. van der Hem, het slot van een geestig realisme. VI *Kermislui* ook aardig van visie. VII *Kermiswagen naar Avonddorp*, ook een schilderijtje van la Bohème. Dan volgen *Aan een Meisje* wat liefde-dichten: I *Blanke Bloesems* goed voor een liedje van levensvreugd. II *Zomermorgen aan Zee*, zwakker, III *Meisje*, een gedicht van een jong ding, dat rijp begint te worden en betreurt, dat ze geen kind meer is. Zoo, zoo! IV *Meisje*, herinnering aan een vriendin of liefje, de laatste regel niet rythmisch. V *Zeg, wil weer komen*. Het begin acht ik sterker van stemming dan het slot, de laatste regel lyrisch te zwak. Dit had anders gekund. VI *Wachten*, een goed vers. VII *Wij waren één* . . . zangrijk. VIII *Weet je nog wel?* . . . Eigenlijk proza op rijm. IX *Gij, die in goede tijden* . . . niet van de besten. X *Nu ben je boos misschien*, vreugdverlaten, hier foutief, verder óók niet veel. XI 't *Was schemer, kind* . . . Vol stemming maar

straatlantaarns branden niet met bloed-rooden gloed, die stralen geel en oranje. Rood ziet men bij lichten, die boven spoorwegen of bij opgebroken straten dienen tot waarschuwing, ook voor posten van politie en brandweer. *Enkele Schakels*. I *Droomen*. Wel wat al te lichte kost. II *Heide*, wel teekenachtig. III *Een albasten Flesch met Zalf*, zwak. IV *Wintertuin*, raak, tragisch. V *Meisje met het blonde haar*, goed voor zang. VI *Een Jongen en een Meisje*, dito. VII *Scharrelaar* nogal aardig. VIII *Paterlief*, weer geschikt voor compositie. IX *Vergeeten* tragisch.

Of we het talent van Borgman als dichter verder zullen zien ontwikkelen? Ik vrees, dat ten eerste zijn medische roeping als levenstaak en ten tweede zijn schildersgaven hem te veel tijd zullen kosten om ook verder te gaan in de poëzie. Ten slotte een van zijn gedichten ter illustratie:

't Was schemer, kind, wijd lagen leege landen
 Diep weggezonne' in zee van dauw,
 Van uit de stad verklonk wat flauw
 Gerucht de velden langs; er gingen branden
 Lantarens met bloed-roode gloed
 Ver om ons in de dorpen en gehuchten.
 Je zong een oud, vergeten lied,
 Maar 't lied klonk tot het einde niet,
 Het werd verstoord door zwarte vogelvluchten,
 Die met gekrijsch, heel onvermoed,
 Bang fladd'rend op uit' akkerlanden
 De weelde van je jubelklanken braken;
 We zagen naar elkaar en zonder dat we spraken
 Neeg zacht je hoofd naar mij in bang ontwaken.
 't Was schemer, kind, wijd lagen leege landen.

Amsterdam.

18 Juni 1926.